

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	8
1.1. Теоретичні засади взаємозв'язку категоріального поля теорій інституційного регулювання та соціально-економічного забезпечення.....	8
1.2. Науково-теоретичні підходи до інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю	31
1.3. Передумови формування системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.....	53
Список використаних джерел до 1 розділу.....	72
РОЗДІЛ 2.	
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	77
2.1. Методологічні підходи до формування механізмів інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.....	77
2.2. Концепція модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.....	105
2.3. Нормативно-правова база регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні	130
Список використаних джерел до розділу 2.....	151

РОЗДІЛ 3.

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

В УКРАЇНІ..... 163

3.1. Особливості функціонування державних інститутів
у напрямку соціально-економічного забезпечення
осіб з інвалідністю..... 163

3.2. Формування та реалізація моделі державно-приватного
партнерства щодо соціально-економічного забезпечення
осіб з інвалідністю в Україні..... 184

3.3. Світовий досвід реалізації державної політики
підтримки осіб з інвалідністю..... 208

Список використаних джерел до 3 розділу 232

РОЗДІЛ 4.

**СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ІНСТИТУЦІЙНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ 239

4.1. Напрями удосконалення інституційного регулювання
соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю 239

4.2. Концептуалізація стратегії соціально-економічного
забезпечення осіб з інвалідністю 273

4.3. Економіко-математичний інструментарій забезпечення
зайнятості та професійної реабілітації осіб з інвалідністю 293

Список використаних джерел до 4 розділу 313

ВИСНОВКИ 317

ДОДАТКИ..... 333

ВСТУП

З переходом України на новий рівень розвитку ринкової економіки головною проблемою є побудова нової соціально-економічної системи, яка має бути невід'ємною частиною загальнодержавної політики. Це зумовлюється тим, що в ринкових умовах кожна особа має самостійно забезпечувати свій добробут та добробут своєї родини. Політику сучасної держави ми можемо визначити як сукупність соціально-економічних заходів держави, підприємств, організацій, місцевих органів влади, спрямованих на захист населення від безробіття, підвищення цін, знецінення трудових заощаджень і т.п. Об'єктом такої політики є соціально-економічні відносини, що регулюються завдяки відповідних інституцій, які становлять основу суспільства, а суб'єктом є держава, політичні партії, громадські організації. У період перебудови економічних відносин найбільше потерпають від цих процесів малозабезпечені верстви населення. Тому під час трансформації економіки особливої актуальності набуває загальносуспільна проблема соціально-економічного забезпечення як населення в цілому, так і найбільш вразливих його верств, осіб з інвалідністю.

Проблеми інституційного забезпечення осіб з інвалідністю як системи залишаються недостатньо розробленими, потребують системного наукового дослідження питання проведення оцінювання ефективності заходів із професійної адаптації осіб інвалідністю. Особливої уваги потребує підтримка цієї категорії населення саме в реальному секторі економіки. Найважливішим завданням є працевлаштування осіб з інвалідністю з гарантуванням гідної оплати праці та створення спеціалізованих умов і соціального супроводу на робочому місці. Це загострює питання абілітації та професійного орієнтування такої категорії

населення. Крім того, для задоволення соціогенних потреб інвалідів, які визначають місце людини у соціумі, необхідні суттєві інституціональні трансформації. Сукупність таких факторів гальмує впровадження ефективної державної політики щодо захисту прав інвалідів, знижує результативність її заходів, посилює соціальний дисбаланс в суспільстві та призводить до нарощування економічних проблем.

У монографії зроблено спробу висвітлити теоретико-методологічні засади інституційного забезпечення адаптації осіб з інвалідністю до сучасних вимог суспільства, що й обумовило структуру роботи.

У першому розділі монографії розглянуті головні виміри категорій «інституційне забезпечення» та «соціально-економічне забезпечення осіб з інвалідністю», розглянуто еволюцію теоретичних концепцій сутності і забезпечення функціонування організаційно-економічної системи інституційного забезпечення адаптації осіб з інвалідністю. Огляд цих питань дозволив сформулювати методологічно значимі положення, що детермінують специфічний підхід до пізнання системи інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.

У другому розділі представлено методологічний конструкт дослідження концепції інституційного забезпечення адаптації осіб з інвалідністю. Обґрунтовано структуру методичного підходу до оцінювання ефективності механізмів інституційного регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, в якому представлено ієрархічний зв'язок між джерелами ресурсів, безпосередньо процесом регулювання та кінцевим результатом. Досліджено особливості формування Концепції модернізації системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю. Визначена роль та значення нормативно-правового регулювання у функціонуванні системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.

Концептуальні основи інституційного забезпечення адаптації осіб з інвалідністю

У третьому розділі методологія системного підходу дозволила надати виявленим закономірностям функціонування та розвитку державної політики соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю, яка має спиратися на надійну інституційну та організаційно-функціональну основу, яка, з одного боку, ґрунтується на позитивному зарубіжному досвіді, а з іншого – має враховувати особливості вітчизняних реалій економічного розвитку. Розроблено структурно-функціональну модель інституційного регулювання системи соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю. Розроблена концептуальна модель державно-приватного партнерства щодо удосконалення системи інституційного соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю.

У четвертому розділі розкрито особливості формування стратегії соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю. У процесі проведеного дослідження ідентифіковані та обґрунтовані нові основні аспекти механізмів формування стратегії соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю: соціально-економічні; політико-правові; організаційно-управлінські; науково-методологічні; морально-етичні; інформаційні. Запропоновано науково-методичний підхід для підбору робочого місця особам з інвалідністю, результати якого дають можливість здійснювати вибір з великої кількості альтернатив такого робочого місця, яке найбільше відповідатиме трудовим запитам особи з інвалідністю та міститиме найбільш суттєві для нього переваги. Доведена необхідність створення повноцінної системи регулювання соціально-економічного забезпечення осіб з інвалідністю як сукупності ланок нерозривного ланцюга: наукових, законодавчих, управлінських, організаційних, виконавчих, економічних.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1. Теоретичні засади взаємозв'язку категоріального поля теорій інституційного регулювання та соціально-економічного забезпечення

З переходом України на новий рівень розвитку ринкової економіки головною проблемою є побудова нової соціально-економічної системи, яка має бути невід'ємною частиною загальнодержавної політики. Це зумовлюється тим, що в ринкових умовах кожна особа має самостійно забезпечувати свій добробут та добробут своєї родини.

Політику сучасної держави ми можемо визначити як сукупність соціально-економічних заходів держави, підприємств, організацій, місцевих органів влади, спрямованих на захист населення від безробіття, підвищення цін, знецінення трудових заощаджень і т.п. Об'єктом такої політики є соціально-економічні відносини, що регулюються завдяки відповідних інституцій, які становлять основу суспільства, а суб'єктом є держава, політичні партії, громадські організації.

Сучасне інституційне регулювання спрямовується на зростання добробуту нації на основі прискореного розвитку соціально-економічної сфери, активного впливу соціальних факторів на підвищення ефективності національного виробництва. Вона є важливим аспектом регулювання національної економіки і відіграє

Концептуальні основи інституційного забезпечення адаптації осіб з інвалідністю

подвійну роль: по-перше, економічне зростання створює сприятливі умови для поліпшення життя людей, а по-друге, соціальна політика стає фактором економічного зростання та інституційного регулювання економіки. Весь комплекс соціально-економічних заходів відбувається під контролем держави, в її соціальній та економічній політиці, спрямованих на захист населення від безробіття, інфляції, знецінення особистих заощаджень, утримання непрацевдатних і не забезпечених громадян (це відбувається шляхом перерозподілу доходів), на підвищення рівня добробуту всіх громадян країни через зростання ефективності ринкової економіки. За умови проведення активної соціально-економічної політики, відбуваються динамічні перетворення ринкової системи на соціальне ринкове господарство, що ґрунтується на ринкових економічних принципах і соціальному захисті населення [1].

У своїх працях С. Мочерний розкриває зміст економічних законів і категорій, які відображають сутність, становлення і розвиток соціально-економічних систем упродовж майже п'яти століть, а також перспективи їх еволюції у розвинених країнах наприкінці другого – на початку третього тисячоліття. Автор показує позитивний досвід розвитку соціально-економічних систем заходу для формування соціального ринкового господарства в Україні. Він визначає основні принципи проведення соціальної політики, а також виокремлює соціальне страхування, як важливий елемент у системі соціального забезпечення населення, що складається з пенсійного, медичного страхування, страхування від нещасного випадку на виробництві та від безробіття. Наступним елементом соціально-економічного забезпечення населення автор називає нормативно-правове регулювання праці найманих працівників. Також важливим елементом програми соціального забезпечення, на думку вченого, є інституційне регулювання заробітної плати залежно від сфери діяльності та професій, форм

власності. Автор виокремлює декілька ланок соціально-економічного забезпечення населення, які вважає необхідними, серед них такі: виконання програм підвищення кваліфікації та працевлаштування, у яких беруть участь держава і суб'єкти господарювання; захист прав споживачів; індексація грошових доходів відповідно до рівня актуальних цін [2].

У наукових дослідженнях науковців представляються такі питання, як мета, принципи та завдання соціально-економічної політики держави, напрямки її здійснення; соціальний захист, як складова соціальної політики, соціальне страхування громадян і їх пенсійне забезпечення, соціальне забезпечення, соціальна допомога та багато інших [3-7]. Ми поділяємо позицію цього вченого, який пропонує розглянути соціальний захист як систему законодавчих, економічних і соціальних, а також соціально-психологічних гарантій, що надає: – працездатним рівні умови для поліпшення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску; – непрацездатним і соціально-вразливим категоріям населення, насамперед – дітям, молоді, що навчається; інвалідам; пенсіонерам, молодим, неповнолітнім та багатодітним сім'ям переваги в користуванні суспільними фондами споживання, у прямій матеріальній підтримці, в заниженні податків.

Разом з тим, в економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення соціально-економічного захисту та соціально-економічного забезпечення, що свідчить про невизначеність суспільства в цілому з цього питання. На думку С. Сіденко «соціально-економічний захист можна визначити як сукупність законодавчо закріплених економічних, правових і соціальних гарантій, які надає суспільство кожному своєму члену в разі безробіття, втрати або різкого скорочення доходів, хвороби, народження дитини, виробничої травми, інвалідності, старості тощо» [8]. З цього визначення не зовсім зрозуміло, з якою метою суспільство законодавчо закріплює соціальні гарантії кожному